

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 437

**Finanse na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Magorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-592-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Ubóstwo w perspektywie islamu – wybrane zagadnienia / Poverty in the perspective of Islam – selected problems.....	11
Agnieszka Alińska: Shadow banking jako element zrównoważonego rozwoju systemu finansowego / Shadow banking as an element of sustainable development financial system.....	22
Kamil Borowski: Finansowanie ochrony środowiska w Polsce przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej / Financing of environmental protection in Poland by the National Fund for Environmental Protection and Water Management.....	32
Grażyna Borys: Opłata eksploatacyjna jako kategoria finansowa / Service charge as a financial category.....	42
Krystyna Brzozowska: Multilateralne instytucje finansowe w Europie wobec wymagań zrównoważonego rozwoju / Multilateral financial institutions in Europe towards sustainable development requirements.....	51
Dorota Burzyńska: Inicjatywy klastrowe elementem zielonej gospodarki / Cluster initiatives as an element of green economy.....	63
Michał Buszko, Dorota Krupa: Fundusze sekurytyzacyjne a zrównoważony rozwój rynku finansowego w Polsce / Securitisation funds and sustainable development of financial market in Poland.....	75
Michał Buszko, Dorota Krupa, Damian Walczak: Rynek finansowy wobec starzejącego się społeczeństwa / Financial market towards an ageing society.....	87
Zuzanna Czekaj: Opłata za emisję spalin jako źródło finansowania ochrony środowiska / Fee for issue of exhaust as a source of financing of environmental protection.....	96
Ewa Dziawgo: Zastosowanie opcji forward start w ocenie strategicznych przedsięwzięć proekologicznych / Applying forward start options in the assessment of strategic pro-ecological projects.....	106
Leszek Dziawgo: Ekologiczne fundusze inwestycyjne banków szwajcarskich / Ecological investment funds of Swiss banks.....	115
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Bankowość alternatywna. Społeczna ewolucja biznesu finansowego – wybrane aspekty ekologiczne / Alternative banking. Social evolution of financial business – selected ecological aspects.....	124

Joanna Fila: Zielone mikrofinanse jako element zrównoważonego rozwoju / The green microfinance as an element of the sustainable development.....	132
Magdalena Frasyniuk-Pietrzyk, Magdalena Walczak-Gańko: Świadomość potrzeby planowania emerytalnego / Awareness of the necessity of retirement planning.....	143
Juliusz Giżyński: Europejska Rada Budżetowa jako organ uzupełniający narodowe rady fiskalne w krajach strefy euro / The European Fiscal Board as a body complementing national fiscal councils in the euro area countries.	156
Agata Ibron: Systemy wsparcia odnawialnych źródeł energii w Polsce / The support systems for renewable energy sources in Poland.....	167
Bogna Janik: Dochód–ryzyko w inwestycjach społecznie odpowiedzialnych na podstawie portfeli pasywnych spółek z krajów Europy Środkowo-Wschodniej / Income-risk in value-based investing in Central and Eastern European countries (CEECs) – based on the companies reflected in socially responsible indices	177
Klaudia Jarno: Zaangażowanie Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju w <i>carbon finance</i> w świetle tworzonych przez niego funduszy węglowych i mechanizmów finansowych / Involvement of the International Bank for Reconstruction and Development in carbon finance in the light of its carbon funds and financial mechanisms.....	187
Dariusz Klimek: Fundusz Muncypalny jako instrument finansowania zrównoważonego rozwoju lokalnego / Municipal Fund as the instrument the sustainable local development financing	199
Magdalena Kogut-Jaworska: Pomoc <i>de minimis</i> i jej szczególna rola w systemie pomocy publicznej w Polsce / <i>De minimis</i> aid and its particular role in the system of state aid in Poland	208
Jan Koleśnik: Współczesny bank centralny jako organizacja społecznie odpowiedzialna / Contemporary central bank as a socially responsible organization	222
Dorota Korenik: Spór o odpowiedzialność zewnętrzną współczesnego banku / The dispute on external responsibility of a contemporary bank.....	230
Jolanta Korkosz-Gębska: Rola innowacji ekologicznych w budowaniu przewagi konkurencyjnej województwa świętokrzyskiego / The impact of environmental innovations in a formation of the competitive advantage of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	244
Katarzyna Kowalska: Kontrowersje wokół CSR w handlu detalicznym branży FMCG / Controversy over CSR in FMCG retail trade industry.....	252
Danuta Król: Istota zarządzania długiem samorządowym w procesie zrównoważonego rozwoju lokalnego / Essence of local government debt management	261
Dorota Krupa: Wspieranie inwestowania długoterminowego z wykorzystaniem funduszy inwestycyjnych na poziomie UE / Supporting long-term investments with the use of investment funds at the EU level	270

Iwona Lubimow-Burzyńska: Znaczenie edukacji dla wzrostu gospodarczego – przegląd badań / Importance of education for economic growth – a review of research	280
Piotr P. Malecki: Europejski model sprawozdawczości statystycznej w zakresie wydatków na ochronę środowiska i jego zastosowanie w Polsce / European statistical reporting model for environmental protection expenditure and its use in Poland	288
Katarzyna Mamcarz: Dźwignia ceny złota / Gold price leverage.....	299
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczuk: Komunikacja w obszarze działań przy wykorzystaniu modelu LBG / Communication within the area of socially responsible activities using the LBG model	309
Katarzyna Olejniczak: Innowacyjne podejście do CSR – ujęcie Vissera / Innovative approach to the CSR – Visser approach	320
Jarosław Pawłowski: Ecorating hoteli odpowiedzią na wymagania konsumentów / Eco-rating of hotels as a response to customers' requirements ..	328
Dariusz Piotrowski: Potencjał wykorzystania sukuk w zakresie zarządzania długiem Skarbu Państwa / The potential for using sukuk in the scope of managing state treasury debt	338
Piotr Podsiadło: Finansowanie pomocy publicznej na ochronę środowiska w Unii Europejskiej – zagadnienia interpretacyjne / Granting of state aid for environmental protection in the European Union – the interpretation problems	348
Tomasz Potocki: Poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców terenów peryferyjnych, zagrożonych ubóstwem / The level of financial literacy among population of rural regions threatened by poverty.....	360
Wiesława Przybylska-Kapuścińska, Magdalena Szyszko: Zrównoważona polityka pieniężna? Ewolucja celów banku centralnego wobec współczesnych wyzwań / Balanced monetary policy? Modern challenges as the central bank's goals	373
Dominik Sadlakowski: Państwowe fundusze majątkowe jako element międzynarodowej strategii gospodarczej na przykładzie Chin / Sovereign Wealth Funds as part of international economic strategy on the example of China.....	383
Beata Sadowska: Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe a zrównoważony rozwój / Strategy of National Forests Holding vs. sustainable development	393
Małgorzata Solarz: Altruizm a odporność finansowa gospodarstw domowych / Altruism vs. financial resilience of households.....	402
Michał Soliwoda: Zmiany klimatu jako wyzwanie dla zarządzania ryzykiem w polskim rolnictwie / Climate change as a challenge for risk management in Polish agriculture.....	411

Joanna Stawska: Zadłużenie sektora <i>general government</i> a wzrost gospodarczy w kontekście zrównoważonych finansów publicznych / General government sector debt and economic growth in the context of sustainable public finances	426
Dawid Szutowski, Piotr Ratajczak: Emisja komunikatów o działaniach w zakresie społecznej odpowiedzialności a wartość dla akcjonariuszy / The relation between corporate social responsibility activities' announcements and shareholder value.....	436
Paulina Szyja: Kształtowanie gospodarki niskoemisyjnej na poziomie samorządu terytorialnego / Transition to a low carbon economy at the level of local government	447
Magdalena Ślebocka: Rola i znaczenie PPP w finansowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych / Role and importance of PPP in revitalization projects financing	464
Jerzy Węclawski: Determinanty kształtowania bankowości relacyjnej w odniesieniu do średnich przedsiębiorstw w Polsce / Determinants of relationship banking creation in relation to medium-sized enterprises in Poland ..	473
Stanisław Wieteska: Pozostałości pestycydów w płodach rolnych w Polsce w świetle założeń zrównoważonego rozwoju rolnictwa / Pesticide residues in agricultural crops in Poland in the light of the principles of sustainable development of agriculture	482
Aneta Wszelaki: Znaczenie prawnych zabezpieczeń kredytów w tworzeniu rezerw celowych w bankach / Importance of legal collateral credits in the creation of specific provisions in banks.....	494
Justyna Zabawa: Rozwój i finansowanie odnawialnych źródeł energii. Przypadek gospodarki Niemiec / Development and financing of renewable energy sources. The case of German economy	503
Agnieszka Żołądkiewicz: Ocena poziomu zrównoważonego rozwoju gmin miejskich województwa warmińsko-mazurskiego / Assessment of level of sustainable development of municipalities of the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship	513

Wstęp

Zadaniem nauki jest poszukiwanie racjonalnych rozwiązań dla cywilizacyjnych wyzwań współczesnego świata. Jednym z takich kluczowych wyzwań jest także rozwój zrównoważony. Idea zrównoważonego rozwoju jest niezwykle obiecująca, ale z całą pewnością wymaga ogromnego zaangażowania ekonomistów. Nauki ekonomiczne, a w tym dyscyplina nauki „finanse”, podejmują to wyzwanie. Wiele badań, spotkań, konferencji i publikacji służy naukowej analizie oraz praktycznej implementacji zasad zrównoważonego rozwoju we współczesnej gospodarce w zakresie finansów i rachunkowości.

Proces naukowego opracowywania problemu trwa, a społeczna ewolucja biznesu dostarcza ambitnych tematów badawczych. Po latach pracy możemy wskazać zarówno na konkretne sukcesy, jak też i na wiele wątpliwości w zakresie koncepcji zrównoważonych finansów. Materialnym dowodem naukowego wkładu w poszerzanie wiedzy są publikacje. Znaczna część aktualnego dorobku naukowego dyscypliny „finanse” dotycząca zrównoważonego rozwoju jest już od lat regularnie prezentowana w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kontynuujemy ten cykl opracowań.

W niniejszym tomie zebraliśmy wyselekcjonowane artykuły autorów z wielu uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Ich tematyka skoncentrowana jest na zagadnieniach finansów i zrównoważonego rozwoju. Przedstawiono w nich doskonale rozważania teoretyczne oraz konkretne przykłady z praktyki gospodarczej. Każdy artykuł stanowi inspirujący materiał naukowy.

Szczególne podziękowania należą się nie tylko Autorom, ale także Recenzentom, którzy podjęli trud oceny nadesłanych materiałów. Jako redaktorzy tomu wraz z Autorami i Recenzentami mamy nadzieję, że poprzez publikację naszego wspólnego dzieła wnosimy istotny wkład w naukowe opracowanie problematyki finansowania zrównoważonego rozwoju.

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Piotr Podsiadlo

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
e-mail: piotr.podsiadlo@uek.krakow.pl

UDZIELANIE POMOCY PUBLICZNEJ NA OCHRONĘ ŚRODOWISKA W UNII EUROPEJSKIEJ – ZAGADNIENIA INTERPRETACYJNE

GRANTING OF STATE AID FOR ENVIRONMENTAL PROTECTION IN THE EUROPEAN UNION – THE INTERPRETATION PROBLEMS

DOI: 10.15611/pn.2016.437.34

JEL Classification: E62, K20, K33

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza dopuszczalności pomocy publicznej w Unii Europejskiej, przy szczególnym uwzględnieniu pomocy horyzontalnej udzielanej na cele ochrony środowiska. Analiza ta została przeprowadzona z perspektywy jednej z czterech traktatowych przesłanek, które konstytuują niedozwoloną pomoc publiczną. Aby pomoc na ochronę środowiska podlegała pod przepisy Traktatu, musi być ona udzielana przez państwo lub ze źródeł państwowych. Wykładnia tej normy traktatowej nie jest do końca jednoznaczna. Dlatego też w celu dokonania jej właściwej interpretacji niezbędne jest studium orzecznictwa sądów Unii Europejskiej. Efektem przeprowadzonych badań jest wniosek, że dwa elementy składające się na powyższą przesłankę pomocy publicznej w ujęciu prawa konkurencji Unii Europejskiej należy traktować w sposób kumulatywny, a nie – jak to wskazuje przepis Traktatu – w sposób alternatywny.

Słowa kluczowe: pomoc publiczna, ochrona środowiska, Unia Europejska, przesłanki traktatowe, zasoby państwa.

Summary: The aim of this article is to present the conditions of admissibility of state aid in the European Union, with particular emphasis on horizontal aid for environmental protection. The economic advantages granted to specific undertakings are to be considered state aid pursuant to Article 107 (1) TFEU only if they constitute “aid granted by a Member State or through state resources”. The presence of state aid thus requires two elements. First, the economic advantage granted to an undertaking has to stem from the allocation of state resources (“requirement of State resources”). Article 107 (1) TFEU covers only “state” resources. The economic advantages granted by private undertakings, foundations, unions, or other institutions in the private sector, the allocation of which the state can influence neither directly nor indirectly, are not to be considered “state” resources. Second, the advantage granted to an undertaking has to involve the transfer of state resources (“requirement of transfer of resour-

ces”). It is not clear, however, whether Article 107 (1) TFEU actually conditions the presence of state aid on a direct or indirect transfer of state resources to the beneficiary. It is arguable that Article 107 (1) TFEU also covers such economic advantages as stemming from a state measure not involving any transfer of state resources. The requirement of “state” resources and the requirement of transfer of resources are closely intertwined, and therefore often not distinguished with sufficient clarity. Both requirements, however, involve separate problems, and therefore should be evaluated independently.

Keywords: state aid, environmental protection, European Union, treaty premises, state resources.

1. Wstęp

Podstawowym celem kontroli pomocy publicznej w obszarze ochrony środowiska jest dołożenie starań, by środki pomocy państwa przyniosły wyższy poziom ochrony środowiska niż ten możliwy do osiągnięcia bez wsparcia władz publicznych oraz by pozytywne skutki pomocy przeważały nad skutkami negatywnymi, zwłaszcza takimi, jak zakłócenie konkurencji oraz wpływ na handel pomiędzy państwami członkowskimi. Bezpośrednim kryterium oceny każdego indywidualnego środka pomocy na rzecz ochrony środowiska jest jego zgodność z rynkiem wewnętrznym. Zgodność ta uwarunkowana jest interpretacją pojęcia pomocy publicznej w ujęciu prawa konkurencji Unii Europejskiej, od której zależy zakres stosowania art. 107 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej [Traktat z 30 marca 2010]. Analizując konstrukcję zapisu traktatowego, należy stwierdzić, że na pojęcie pomocy publicznej składają się cztery elementy. Są to przesłanki kumulatywne, co oznacza, że niespełnienie choć jednej z nich powoduje brak podstaw do uznania danej interwencji państwa za pomoc publiczną [C-222/07, pkt 42; C-140/09, pkt 31]. Pomoc publiczna musi:

- być udzielana przez państwo [C-345/02, pkt 58-60; T-351/02, pkt 101] lub ze źródeł państwowych [C-200/97, pkt 35; C-295/97, pkt 35],
- uprzywilejowywać niektóre przedsiębiorstwa lub gałęzie produkcji [C-143/99, pkt 41],
- przynosić w jakiegokolwiek formie korzyści ekonomiczne przedsiębiorstwu [C-39/94, pkt 60; T-196/04, pkt 39],
- wywierać rzeczywisty lub potencjalny wpływ na konkurencję i wymianę handlową pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej [C-148/04, pkt 55].

Wskazane powyżej przesłanki nie zostały zdefiniowane zarówno w Traktacie, jak i przepisach wtórnego prawa pomocy publicznej [Quigley 1998, s. 242; Winter 2004, s. 475]. Natomiast wszystkie one były przedmiotem wielu interpretacji, które były dokonywane w ramach stosowania art. 107 i art. 106 ust. 2 Traktatu przez Komisję Europejską i sądy Unii Europejskiej. Celem artykułu jest analiza pomocy publicznej na ochronę środowiska z perspektywy warunków spełnienia traktatowej przesłanki udzielenia pomocy przez państwo lub ze źródeł państwowych.

2. Zasoby państwa jako źródło pomocy na ochronę środowiska

Pomoc obejmująca wsparcie kierowane bezpośrednio na cele ochrony środowiska realizuje jeden z celów horyzontalnych. Z racji tego, że pomoc taka nie ma charakteru sektorowego, jest ona uznawana przez Komisję Europejską za odpowiednie narzędzie do likwidacji nieprawidłowości w funkcjonowaniu rynku, a więc za zakłócające konkurencję w mniejszym stopniu niż pomoc *ad hoc* czy pomoc sektorowa. W tabeli 1 przedstawiono kształtowanie się udziału wydatków na pomoc publiczną na ochronę środowiska w łącznej wielkości pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Unii Europejskiej w latach 2005-2014. W przypadku Niemiec i Szwecji pomoc tego rodzaju stanowi ok. 80% pomocy ogółem. Dla Austrii, Estonii, Finlandii, Holandii i Rumunii wskaźnik ten oscyluje w granicach 60-70%. Dla Polski udział pomocy na ochronę środowiska wynosi ok. 20%, przy czym podkreślić należy, że w ciągu 10 lat wzrósł on blisko 30-krotnie. Te przykładowe wartości pomocy udzielanej przez państwa członkowskie UE na ochronę środowiska pokazują, że wzrasta znaczenie instrumentów fiskalnych (dotacji, subsydiów podatkowych, preferencyjnych kredytów i pożyczek, poręczeń i gwarancji) ukierunkowanych na wsparcie przedsięwzięć ekologicznych, których mechanizm finansowania spełnia określone w art. 107 ust. 1 Traktatu przesłanki pomocy publicznej. Dla prawidłowego zakwalifikowania danego środka interwencji jako traktatowej pomocy państwa należy odpowiedzieć na podstawowe pytanie: jak zdefiniować zasoby państwa?

Tabela 1. Udział pomocy na ochronę środowiska w całkowitej pomocy dla sektora przemysłu i usług udzielanej przez państwa członkowskie UE w latach 2005-2014 (w %)

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Austria	44,73	22,62	48,49	51,58	41,85	57,33	62,71	68,09	67,54	57,64
Belgia	6,74	15,25	16,18	9,35	14,01	20,50	21,94	20,63	29,42	7,68
Bułgaria	0,53	0,00	0,00	0,00	0,00	5,39	9,91	0,00	0,00	0,00
Cypr	0,71	0,49	1,67	6,64	6,76	0,11	4,33	3,96	15,38	26,04
Chorwacja	–	–	–	–	–	–	–	–	1,87	9,29
Czechy	2,01	3,25	0,49	0,66	1,18	4,12	5,04	5,45	17,77	38,65
Dania	34,64	23,59	23,18	15,03	23,45	15,36	15,56	25,04	24,18	30,37
Estonia	6,45	4,00	2,27	15,03	6,82	36,90	18,05	22,66	69,27	69,83
Finlandia	32,85	33,65	34,51	31,25	37,34	37,12	63,30	55,59	55,45	60,63
Francja	1,93	0,51	2,00	1,48	2,56	1,85	1,89	1,83	1,67	0,89
Grecja	2,41	2,96	0,57	1,40	1,82	0,00	0,06	0,38	2,12	0,86
Hiszpania	3,48	4,47	4,95	10,86	16,68	17,32	21,70	29,27	1,86	5,39
Holandia	54,89	57,01	51,95	58,92	57,59	51,70	51,90	57,78	55,89	53,70
Irlandia	1,47	0,59	1,43	4,41	6,54	8,56	9,29	10,94	7,58	18,60
Litwa	8,65	19,25	35,44	42,19	38,26	3,34	5,61	5,81	3,51	14,71

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Luksemburg	8,08	6,39	1,56	14,75	8,27	16,34	36,93	16,07	4,12	47,76
Łotwa	0,00	2,01	1,50	8,00	10,41	37,52	16,60	3,56	3,14	2,41
Malta	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Niemcy	45,51	48,43	42,68	38,66	32,17	38,04	29,18	33,04	37,27	81,76
Polska	0,77	0,99	0,16	9,47	12,18	13,56	6,98	0,32	0,17	20,82
Portugalia	0,03	0,03	0,05	0,01	0,20	0,16	0,16	1,11	0,00	0,03
Rumunia	1,70	1,38	2,86	5,00	0,00	0,00	60,26	75,75	74,28	71,35
Słowacja	0,00	2,60	10,54	15,28	29,31	35,32	13,93	10,61	17,17	8,74
Słowenia	11,47	3,20	15,86	15,21	9,59	16,35	18,24	22,79	28,93	37,01
Szwecja	81,54	82,57	81,49	80,20	77,11	79,76	82,11	82,32	83,34	81,57
Węgry	0,78	1,23	0,34	4,53	3,10	0,73	1,45	4,42	3,74	2,74
Wielka Brytania	32,60	31,46	27,09	30,50	38,53	23,43	25,63	30,87	37,03	36,04
Włochy	1,31	2,15	1,72	1,50	2,04	2,54	1,70	1,88	1,93	2,50
UE-28	25,15	19,09	23,69	22,00	21,96	22,36	22,35	23,95	25,32	46,61

Źródło: obliczenia własne na podstawie [DG Competition].

Zasoby państwowe będą stanowiły fundusze i aktywa, zarówno instytucji rządowych szczebla centralnego, jak i władz regionalnych lub lokalnych. Zakres pojęcia „zasobów państwa” wyznacza orzecznictwo sądów unijnych. W sprawie *Preussen Elektra*, która dotyczyła niemieckich przepisów w zakresie promocji energii odnawialnej zobowiązujących publiczne i prywatne przedsiębiorstwa zajmujące się dostawą energii do dokonywania zakupów energii z odnawialnych źródeł po wysokiej cenie minimalnej, Trybunał stwierdził brak pomocy państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 Traktatu z uwagi na niespełnienie przesłanki bezpośredniego lub pośredniego transferu zasobów państwowych, pomimo że pomoc została przyznana przez państwo [C-379/98, pkt 59 i 61]. Trybunał podkreślił, że aby dany środek można było zakwalifikować jako pomoc państwa, musi on przynosić przedsiębiorstwu przyznaną przez państwo korzyść oraz obejmować bezpośredni lub pośredni transfer zasobów państwowych. Trybunał uznał, że nałożony na prywatne przedsiębiorstwa obowiązek dokonywania zakupów energii ze źródeł odnawialnych po ustalonych cenach minimalnych, które były wyższe od rynkowej wartości tego rodzaju energii, nie pociągał za sobą żadnego bezpośredniego lub pośredniego transferu zasobów państwowych do przedsiębiorstw produkujących ten rodzaj energii. Stąd też rozłożenie ciężaru wynikającego z ustalenia cen minimalnych pomiędzy różne przedsiębiorstwa prywatne nie mogło być uznane za bezpośredni lub pośredni transfer zasobów państwowych.

Na gruncie europejskiego prawa konkurencji zasoby państwa są pojęciem, które ujmowane jest w znaczeniu ekonomicznym, szerokim i wąskim. Znaczenie ekonomiczne odwołuje się do transferu zasobów, który ma miejsce w efekcie inter-

wencji instytucji publicznej¹. Zasoby te mogą, ale nie muszą pochodzić z budżetu publicznego lub kontrolowanego przez państwo – istotna jest ingerencja instytucji publicznej, dokonująca redystrybucji zasobów. W szerokim ujęciu pomoc udzielana z zasobów państwa to wszelka korzyść przyznawana w drodze ingerencji państwa, w tym w drodze regulacji, która spełnia ten warunek bez względu na transfer zasobów państwowych [290/83, pkt 14-18]. Trybunał orzekając w sprawie *Preussen Elektra* przyjął wąskie rozumienie zasobów państwa, zgodnie z którym zasoby państwa to zasoby przynależące do budżetu państwa i budżetów jednostek samorządu terytorialnego lub do budżetu jakiegokolwiek przedsiębiorstwa publicznego bądź instytucji prywatnej utworzonej albo kontrolowanej przez państwo [Koenig, Kühling 2002, s. 7-18]. Wąskie rozumienie zasobów państwa oparte jest na pojęciu kontroli, która sprawowana jest nad tymi zasobami przez państwo. Zasoby państwa to zasoby pozostające pod kontrolą państwa. Podobnie w orzeczeniu w sprawie *Stardust Marine* pojęcie zasobów państwowych znalazło swoje doprecyzowanie w postaci wymogu, aby zasoby takie stałe pozostawały pod kontrolą publiczną i były dostępne dla kompetentnych władz publicznych [C-482/99]. Przedmiotem oceny była pomoc w formie pożyczek, poręczeń i wkładów kapitałowych udzielana przez spółkę SBT z grupy Credit Lyonnais przedsiębiorstwu Stardust Marine, które prowadziło działalność w zakresie czarteru i zarządzania jachtami. Fundusze przedsiębiorstw publicznych, do których zaliczały się Credit Lyonnais i jego spółki-córki, podlegały kontroli państwa i pozostawały do jego dyspozycji, co powodowało, że było to finansowanie z zasobów państwowych. Ponadto Trybunał podkreślił w tej sprawie, że fakt utworzenia przedsiębiorstwa w formie spółki prawa prywatnego nie przesądza o tym, że środek przyjęty przez to przedsiębiorstwo nie może zostać przypisany państwu. Pomoc państwa może zatem być udzielana poprzez fundusze należące tak do przedsiębiorstw prywatnych, jak i publicznych. Jak wyjaśnił Trybunał w sprawie *Steinike und Weinlig*, stosując zapisy art. 107 ust. 1 Traktatu należy brać pod uwagę wpływ pomocy, a nie status instytucji, którym zostało powierzono zadanie dystrybucji i zarządzania pomocą publiczną [78-76, s. 595]. Zatem w przypadku pomocy na ochronę środowiska, tak jak dla każdego innego rodzaju pomocy, nie należy wprowadzać rozróżnienia między przypadkami, w których pomoc jest udzielana bezpośrednio przez państwo, a przypadkami, w których przyznanie pomocy następuje za pośrednictwem podmiotu publicznego lub prywatnego, który został wyznaczony lub utworzony przez dane państwo [C-83/98 P, pkt 50; C-278/00, pkt 52]. Status określonego podmiotu nie jest uważany za element decydujący dla zastosowania reguł traktatowych dotyczących pomocy państwa [C-482/99, pkt 129; C-345/02, pkt 95]. Sama okoliczność, że chodzi o podmiot publiczny, nie pociąga za sobą automatycznie zastosowania art. 107 TFUE, tak jak nie wyklucza go fakt, że działania zostały podjęte przez podmiot prywatny [T-136/05, pkt 139].

¹ Takie rozumienie zasobów państwa było prezentowane przez Komisję Europejską w czasie postępowania w sprawie *Preussen Elektra* w opinii rzecznika generalnego Jacobs przedstawionej w dniu 26 października 2000 r. w sprawie C-379/98 *Preussen Elektra AG przeciwko Schleswig AG, przy udziale Windpark Reußenköge III GmbH i Land Schleswig-Holstein*.

Mając powyższe na uwadze, należy stwierdzić, że decydującym czynnikiem w określeniu pochodzenia pomocy na ochronę środowiska ze źródeł państwowych jest w istocie nie pochodzenie funduszy, lecz istnienie nad nimi bezpośredniej lub pośredniej kontroli państwowej. Powstaje zatem pytanie, czy w przypadku pomocy udzielanej ze źródeł unijnych zachodzi przesłanka transferu środków pochodzących z zasobów państwowych? Czy w rozumieniu art. 107 ust. 1 Traktatu zasoby Unii Europejskiej stanowią zasoby państwowe? Wyjaśnienie tej kwestii znajduje się w orzeczeniu Trybunału Sprawiedliwości w sprawie *Norddeutsches Vieh- und Fleischkontor* stwierdzającym, że nieprawidłowe przyznanie wspólnotowego kontyngentu taryfowego nie stanowiło pomocy publicznej, ponieważ termin „zasobów państwowych” wywodzi się z założenia, że zasoby, z których pomoc jest udzielana, pochodzą od państwa członkowskiego, a nie od „Wspólnoty” [213-215/81, pkt 22]. Z drugiej jednak strony, gdy środki „wspólnotowe” przejdą pod kontrolę państwa członkowskiego, tak jak w przypadku europejskich funduszy strukturalnych są one traktowane jako zasoby państwowe [Nicolaidis 2005, s. 433-440].

W oparciu o orzecznictwo można zatem wysunąć dwa wnioski. Po pierwsze, środki pochodzące ze źródeł Unii Europejskiej, które administrowane są przez państwa członkowskie, powinny być oceniane nie z punktu widzenia przepisów odnoszących się do pomocy państwa, ale z punktu widzenia przepisów unijnych, które odnoszą się bezpośrednio do tych środków i ustanawiają dla nich właściwą wykładnię prawną. Środki te nie pochodzą bowiem od państwa i z funduszy państwowych, ale od Unii Europejskiej i ze źródeł unijnych oraz są przyznawane na podstawie prawa unijnego, a nie na podstawie prawa krajowego danego państwa członkowskiego². Po drugie, w sytuacji, gdy państwo członkowskie będzie miało chociaż częściową kontrolę nad alokacją środków pochodzących ze źródeł unijnych, jeżeli państwo członkowskie będzie miało wpływ na sposób wydatkowania tych środków, źródła unijne należy postrzegać jako zasoby państwa. Dlatego też zgodność działań finansowanych przez fundusze strukturalne z warunkami dopuszczalności pomocy publicznej jest zapewniona przez włączenie przepisów dotyczących pomocy publicznej w procedurę zatwierdzania i wdrażania programów finansowanych przez fundusze unijne³. Ponadto w przypadku inwestycji skierowanych do przedsiębiorstw, wysokość stawek wkładu

² Przepisy dotyczące pomocy państwa należałoby uwzględnić jedynie wtedy, gdy uzupełnieniem finansowania ze środków Unii Europejskiej jest finansowanie ze środków krajowych, które może prowadzić do nieuzasadnionego zakłócenia konkurencji lub funkcjonowania rynku wewnętrznego.

³ Wyraźny obowiązek, aby operacje będące przedmiotem finansowania z funduszy Unii Europejskiej odpowiadały unijnym przepisom dotyczącym pomocy publicznej, nakłada Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające Rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006.

finansowego funduszy strukturalnych jest dostosowana do pułapów dotyczących wielkości pomocy publicznej określonych w warunkach dopuszczalności pomocy. Oznacza to, że art. 107 Traktatu ma zastosowanie do działań współfinansowanych przez fundusze strukturalne Unii Europejskiej, ponieważ alokacja środków z takich funduszy zależy od swobodnego uznania danego państwa członkowskiego. Wyłączenie spod traktatowych reguł dotyczących pomocy publicznej może bowiem mieć miejsce tylko wtedy, gdy określone zasoby nie stanowią zasobów państwowych. Dotyczy to sytuacji, gdy pomoc jest finansowana z zasobów Unii Europejskiej lub zasobów międzynarodowych instytucji finansowych (np. Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju), a państwo członkowskie nie ma możliwości bezpośredniej lub pośredniej kontroli tych środków.

3. Państwo jako benefaktor pomocy na ochronę środowiska

Drugie kryterium, które należy traktować nierozłącznie z kryterium zasobów państwowych, to przypisanie środka pomocowego państwu członkowskiemu. Aby wsparcie udzielone z zasobów, które są uznawane za „zasoby państwowe”, mogło zostać zakwalifikowane jako pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 Traktatu, musi się ono dać przypisać (*impute*) samemu państwu jako takiemu [C-482/99, pkt 24; C-126/01, pkt 24; T-136/05, pkt 129; T-233/04, pkt 64]. Kryterium to zostaje spełnione, gdy udzielenie pomocy publicznej zależy od decyzji organów państwa członkowskiego. Należy przy tym odróżnić sytuację, w której pomoc udzielana jest wprost przez organy państwa, oraz sytuację, w której pomoc udzielana jest przez jednostkę pośredniczącą.

Określony środek pomocy jest przyznawany wprost przez organy państwa, gdy określone organy są bezpośrednio zaangażowane w udzielanie pomocy, co ma miejsce zwłaszcza wtedy, gdy podejmują one decyzje, których celem lub skutkiem jest przyznanie pomocy. Według Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w rozumieniu przepisów traktatowych regulujących pomoc publiczną państwo jest pojęciem obejmującym organy administracji centralnej, regionalnej i lokalnej, niezależnie od ich statusu i stopnia samodzielności. W drugim przypadku pomoc może być udzielana np. przez przedsiębiorstwa publiczne lub agencje niebędące organami państwa. W sprawie *Compagnie nationale Air France* sąd wskazał, że zaangażowanie w podejmowanie decyzji o udzieleniu pomocy podmiotu przynależnego do sektora publicznego jest z konieczności przypisane państwu, nawet jeżeli jest to podmiot zachowujący autonomię od organów władzy ustawodawczej lub wykonawczej [T-358/94, pkt 56-62]. Wyodrębnienie sytuacji, w której pomoc udzielana jest przez podmioty należące do sektora publicznego lub podmioty, które zachowują autonomię od organów władzy ustawodawczej lub wykonawczej, jest uzasadnione funkcjonalnie, ponieważ unijne prawo konkurencji nie może zezwalać na tworzenie autonomicznych instytucji, zajmujących się alokacją pomocy publicznej. Nie wystarczy przy tym, że państwo sprawuje ogólną kontrolę nad podmiotem bezpośrednio

udzielającym pomocy i że ma potencjalną możliwość decydowania o kierunkach podejmowanej przez taki podmiot działalności. Chodzi bowiem o to, by państwo było bezpośrednio zaangażowane w przyznanie beneficjentowi danej konkretnej pomocy oraz by naciskało w tym celu na podmiot udzielający pomocy lub też w inny sposób ingerowało w omawiany tutaj proces. To zaś, czy w danym konkretnym przypadku tego rodzaju ingerencja państwa rzeczywiście miała miejsce, powinno być następnie bardzo skrupulatnie badane oraz weryfikowane.

Jeżeli zatem danej konkretnej pomocy udziela podmiot kontrolowany przez państwo lub przez jednostkę samorządu terytorialnego (i mieszczący się tym samym w pojęciu „państwa” na użytek art. 107 ust. 1 Traktatu oraz którego zasoby i środki finansowe są w związku z tym uznawane za „zasoby państwowe”) bądź też jeśli pomocy takiej udziela podmiot prywatny czyniący to w oparciu o „zasoby państwowe”, i podmioty te działają przy tym w danym konkretnym przypadku w sposób autonomiczny i samodzielny, bez żadnego zaangażowania się i wpływu państwa (jednostki samorządu terytorialnego) na daną konkretną czynność udzielenia pomocy, to pomocy takiej – jako niedającej się przypisać państwu – nie można uznać za udzieloną przez „państwo lub z zasobów państwowych” w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE.

4. Zakończenie

Prawo subwencyjne Unii Europejskiej w dziedzinie pomocy państwa na cele z zakresu ochrony środowiska należy analizować w kontekście ogólnych reguł pomocy publicznej w powiązaniu z traktatowymi postanowieniami odnośnie do ochrony środowiska, w szczególności zasady „zanieczyszczający płaci” oraz zasady integracji ochrony środowiska z politykami sektorowymi. Pierwsza z zasad wyraża nałożenie na podmiot działający, tj. sprawcę szkody, pełnej odpowiedzialności, w tym materialnej, za skutki zanieczyszczenia, a także za stworzenie innych zagrożeń dla środowiska naturalnego. Z kolei zasada integracji, będąca rezultatem funkcjonowania w polityce ekologicznej Unii Europejskiej kanonu zrównoważonego rozwoju, oznacza konieczność uwzględniania problematyki ochrony środowiska naturalnego we wszystkich politykach unijnych i traktowania jej z równą uwagą, co cele gospodarcze czy społeczne.

Ograniczanie i kontrola pomocy publicznej na ochronę środowiska oparte są na wynikającej z zasady „zanieczyszczający płaci” regule „internalizacji kosztów”, która oznacza, że wszystkie koszty związane z ochroną środowiska naturalnego są uwzględnione w kosztach produkcji przedsiębiorstwa. Internalizacja kosztów wskazuje, że ceny we właściwy sposób odzwierciedlają koszty, jeżeli podmioty gospodarcze dokonują rozdziału środków finansowych na podstawie cen towarów i usług, które chcą nabyć. Zapewnienie, że ceny są odzwierciedleniem kosztów na wszystkich etapach procesu ekonomicznego, jest najlepszym sposobem wzbudzenia świadomości kosztu ochrony środowiska. Stąd też zasada „zanieczyszczający płaci” oraz potrzeba internalizacji związanych z ochroną środowiska kosztów przez

przedsiębiorstwa stoją w sprzeczności z udzielaniem pomocy przez państwo. Jednakże w związku z zasadą integracji Unia Europejska dopuszcza pomoc publiczną na ochronę środowiska w drodze wyjątku od ogólnych zasad dotyczących konkurencyjności i swobody wymiany handlowej między państwami członkowskimi, zasady „zanieczyszczający płaci” oraz reguły internalizacji kosztów.

Zgodnie z art. 107 ust. 1 TFUE za niezgodną z rynkiem wewnętrznym może zostać uznana wszelka pomoc przyznawana przez państwo członkowskie lub przy użyciu zasobów państwowych w jakiegokolwiek formie. Z przesłanki tej jednoznacznie wynika, że pomocą publiczną w rozumieniu przepisów traktatowych nie jest wsparcie finansowe inwestycji w zakresie ochrony środowiska pochodzące ze źródeł prywatnych, takich jak kredyty bankowe czy pożyczki od instytucji finansowych. Taka prywatna pomoc dla przedsiębiorstw nie jest objęta unijnym prawem subwencyjnym. Zakaz udzielania pomocy w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE dotyczy pomocy, w wyniku której udzielenia następuje transfer zasobów państwowych do przedsiębiorstwa. Jednak zawarte w odnośnym przepisie sformułowanie implikuje pytanie, czy dla przyjęcia, że określony środek stanowi pomoc państwa w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, konieczne jest spełnienie zarówno kryterium przyznawania pomocy przez państwo członkowskie, jak i kryterium użycia zasobów państwowych, czy też przeciwnie, wystarczające jest spełnienie tylko jednego z dwóch kryteriów? Zgodnie z literalną wykładnią tego przepisu, bazując na funktorze alternatywy nierozłącznej „lub”, orzecznictwo sądów unijnych uwzględniło początkowo podejście alternatywne [78-76, pkt 22; C-56/93, pkt 18-20; T-93/02, pkt 77]. Obecnie dominuje podejście kumulatywne, zgodnie z którym, aby określony środek pomocy mógł zostać zakwalifikowany jako pomoc publiczna w rozumieniu art. 107 ust. 1 TFUE, musi on po pierwsze, zostać przyznany w sposób bezpośredni lub pośredni z zasobów państwowych; po drugie, zostać przypisany państwu członkowskiemu. Za pomoc państwa na cele ochrony środowiska nie zostaną zatem uznane ani wsparcie krajowe, które nie jest związane z bezpośrednim lub pośrednim transferem zasobów państwowych (obciążeniem zasobów państwowych), ani taki środek pomocowy, który nie może zostać przypisany państwu członkowskiemu.

Ocena dopuszczalności pomocy publicznej na cele ochrony środowiska nie może być jednoznaczna. W ocenie tej należy uwzględnić, że: 1) udzielanie pomocy państwa przedsiębiorstwom jest konieczne dla osiągnięcia szeregu celów gospodarczych i społecznych, które są niemożliwe do osiągnięcia wyłącznie staraniem przedsiębiorców; 2) pomoc taka nie tylko obciąża finansowo społeczeństwo, lecz może również spowodować „faworyzowanie” pewnych podmiotów w stosunku do ich konkurentów.

Pierwszy element oceny powinien być interpretowany w ten sposób, że pomoc publiczna udzielana na ochronę środowiska musi opierać się na tzw. efekcie zachęty, co oznacza, że udzielane wsparcie musi prowadzić do takich działań, dzięki którym poziom ochrony środowiska jest wyższy, niż byłby, gdyby pomoc nie została udzielona. Należy przy tym rozróżnić dwa rodzaje instrumentów, które mogą być w tym

celu stosowane. Po pierwsze, będą to indywidualne zachęty do ograniczania zanieczyszczeń i innych negatywnych skutków dla środowiska. W takim przypadku beneficjent pomocy będzie ograniczał zanieczyszczenia z powodu otrzymania wsparcia na zmianę swego zachowania, a nie dlatego, że jest zmuszony do ponoszenia kosztów tego zanieczyszczenia. Po drugie, będą to zachęty do wprowadzenia krajowych uregulowań prawnych w zakresie ochrony środowiska, surowszych niż normy unijne. W tej sytuacji pomoc państwa może być konieczna, aby zmniejszyć dodatkowe koszty związane z wdrażaniem bardziej restrykcyjnych norm dla przedsiębiorstw najbardziej dotkniętych zmianami, umożliwiając tym samym państwu członkowskim przyjęcie surowszych przepisów krajowych w zakresie ochrony środowiska.

Drugi element oceny wskazuje, że udzielenie pomocy publicznej na ochronę środowiska wpływa jednak na warunki konkurencji, skutkując przyznaniem odbiorcom tej pomocy korzyści, których nie osiągnęliby oni w rezultacie działania mechanizmów rynkowych. Jest to o tyle istotne, że brak wewnętrznych barier utrudniających wymianę handlową między poszczególnymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej jest nieodzownym warunkiem sprawnego funkcjonowania wewnętrznego rynku i osiągnięcia podstawowych celów jego utworzenia, tj. wzrostu gospodarczego i konsekwentnej poprawy jakości życia w Unii Europejskiej. Istnienie tych barier stwarzałoby przedsiębiorstwom nierówne warunki konkurowania i nie dopuszczało do wystąpienia efektów swobodnego działania sił rynkowych, w szczególności stymulowania wzrostu efektywności prowadzonej działalności gospodarczej. Pomoc publiczna udzielana przez państwa członkowskie nie może zatem naruszać zasad wolnej konkurencji w ramach rynku wewnętrznego.

Literatura

- DG Competition, http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/index_en.html (30.01.2016).
- Koenig C., Kühling J., 2002, *EC control of aid granted through State resources: Public undertakings, Funds, imputability and the importance of how resources are transferred*, European State Aid Law Quarterly, vol. 1, s. 7-18.
- Nicolaides P., 2005, *Puzzles of State Aid: Structural Funds, Cumulation and De Minimis*, European State Aid Quarterly, vol. 3, s. 433-440.
- Quigley C., 1998, *The notion of the State aid In the EEC*, European Law Review, vol. 13, s. 242.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, Dz.U. UE, L 347/320 z 20.12.2013.
- Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wersje skonsolidowane, Dz.U. UE, C 83 z 30.03.2010.

- Winter J., 2004, *Re(de)fining the notion of State aid in Article 87(1) of the EC Treaty*, Common Market Law Review, vol. 41, s. 475.
- 78-76, Wyrok Trybunału z 22 marca 1977 r. w sprawie 78-76 *Steinike & Weinlig przeciwko république fédérale d'Allemagne*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1977, s. 595.
- 213-215/81, Wyrok Trybunału z 13 października 1982 r. w sprawach połączonych 213 do 215/81 *Nord-deutsches Vieh- und Fleischkontor Herbert Will, Trawako, Transit-Warenhandels-Kontor GmbH & Co., i Gedelfi, Großeinkauf GmbH & Co., przeciwko Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1982, s. 3583.
- 290/83, Wyrok Trybunału z 30 stycznia 1985 r. w sprawie 290/83 *Komisja Wspólnot Europejskich przeciwko Republice Francuskiej („Poor Farmers”)*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1985, s. 439.
- C-56/93, Wyrok Trybunału z 29 lutego 1996 r. w sprawie C-56/93 *Królestwo Belgii przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich („CDF”)*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1996, s. I-723.
- C-39/94, Wyrok Trybunału z 11 lipca 1996 r. w sprawie C-39/94 *Syndicat français de l'Express international (SFEI) i inni przeciwko La Poste oraz inne*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1996, s. I-3547.
- C-200/97, Wyrok Trybunału z 1 grudnia 1998 r. w sprawie C-200/97 *Ecotrade Srl przeciwko Altifornie e Ferriere di Servola SpA (AFS)*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1998, s. I-7907.
- C-295/97, Wyrok Trybunału z 17 czerwca 1999 r. w sprawie C-295/97 *Industrie Aeronautique e Meccaniche Rinaldo Piaggio SpA przeciwko International Factors Italia SpA (Ifitalia), Dornier Luftfahrt GmbH i Ministero della Difesa*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1999, s. I-3735.
- C-83/98 P, Wyrok Trybunału z 16 maja 2000 r. w sprawie C-83/98 P *Republika Francuska przeciwko Ladbroke Racing Ltd i Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2000, s. I-3271.
- C-379/98, Wyrok Trybunału z 13 marca 2001 r. w sprawie C-379/98 *Preussen Elektra AG przeciwko Schhleswag AG, przy udziale Windpark Reußenköge III GmbH i Land Schleswig-Holstein*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2001, s. I-2099.
- C-143/99, Wyrok Trybunału z 8 listopada 2001 r. w sprawie C-143/99 *Adria-Wien Pipeline GmbH i Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke GmbH przeciwko Finanzlandesdirektion für Kärnten*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2001, s. I-8365.
- C-482/99, Wyrok Trybunału z 16 maja 2002 r. w sprawie C-482/99 *Republika Francuska przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich (Stardust Marine)*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2002, s. I-4397.
- C-126/01, Wyrok Trybunału z 20 listopada 2003 r. w sprawie C-126/01 *Ministère de l'Économie, des Finances et de l'Industrie przeciwko GEMO SA*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2003, s. I-13769.
- C-278/00: Wyrok Trybunału z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie C-278/00 *Republika Grecka przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2004, s. I-3997.
- C-345/02, Wyrok Trybunału z 15 lipca 2004 r. w sprawie C-345/02 *Pearle BV, Hans Prijs Optiek Franchise BV i Rinck Opticiëns BV przeciwko Hoofdbedrijfschap Ambachten*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2004, s. I-7139.
- C-148/04, Wyrok Trybunału z 15 grudnia 2005 r. w sprawie C-148/04 *Unicredito Italiano SpA przeciwko Agenzia delle Entrate, Ufficio Genova 1*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2005, s. I-11137, pkt 55.
- C-222/07, Wyrok Trybunału z 5 marca 2009 r. w sprawie C-222/07 *Unión de Televisiones Comerciales Asociadas (UTECA) przeciwko Administración General del Estado*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2009, s. I-1407.
- C-140/09, Wyrok Trybunału z 10 czerwca 2010 r. w sprawie C-140/09 *Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA przeciwko Presidenza del Consiglio dei Ministri*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2010, s. I-nyr.

- T-358/94, Wyrok Sądu pierwszej instancji z 12 grudnia 1996 r. w sprawie T-358/94 *Compagnie nationale Air France przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 1996, s. II-2109.
- T-93/02, Wyrok Sądu pierwszej instancji z 18 stycznia 2005 r. w sprawie T-93/02 *Confédération nationale du Crédit mutuel przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich* („Livret bleu”), Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2005, s. II-143.
- T-351/02, Wyrok Sądu pierwszej instancji z 5 kwietnia 2006 r. w sprawie T-351/02 *Deutsche Bahn AG przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2006, s. II-1047.
- T-136/05, Wyrok Sądu pierwszej instancji z 20 września 2007 r. w sprawie T-136/05 *EARL Salvat père & fils, Comité interprofessionnel des vins doux naturels et vins de liqueur à appellations contrôlées (CIVDN) i Comité national des interprofessions des vins à appellation d'origine (CNIV) przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2007, s. II-4063.
- T-233/04, Wyrok Sądu pierwszej instancji z 10 kwietnia 2008 r. w sprawie T-233/04 *Królestwo Niderlandów przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2008, s. II-591.
- T-196/04, Wyrok Sądu pierwszej instancji z 17 grudnia 2008 r. w sprawie T-196/04 *Ryanair Ltd przeciwko Komisji Wspólnot Europejskich*, Zbiory orzecznictwa Trybunału Europejskiego 2008, s. II-3643.